

## **כינונה של זהות טרנס-לאומית בקרב עולים מצרפת המועסקים בחברות דוברות צרפתית בישראל**

### **קארין אמית ושירלי בר-לב**

#### **תקציר**

מחקר זה בחן את כינונה של זהות טרנס-לאומית בקרב עולים מצרפת המועסקים בישראל בחברות דוברות צרפתית (בעיקר במוקדי שירות טלפוניים). במסגרת המחקר נבחנו ההשלכות של דפוס תעסוקתי זה על תחושת הזהות והשייכות של העולים לחברה בישראל. המחקר התבצע בשני שלבים תוך שילוב של שתי שיטות מחקר. בשלב הראשון נערך מחקר איכותני ובמהלכו רואיינו 31 עולים מצרפת המועסקים בחברות דוברות צרפתית. בשלב השני נערך סקר אינטרנטי שהופץ בקרב מדגם רחב יותר של 355 עולים מצרפת.

ממצאי המחקר האיכותני בקרב עולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית מצביעים על שתי תמות מרכזיות. הראשונה, תפיסת העולים את מקום העבודה כאמצעי פרנסה בלבד ולא כמסלול להתפתחות אישית ולפיתוח קריירה. התמה השנייה נוגעת לתחושות של ארעיות וגמישות המתלוות לעבודתם של העולים. הממצאים מצביעים גם על ההשלכות שיש לדפוס תעסוקה זה על הזיקה הכפולה של העולים, לארץ מוצאם ולישראל, ועל סגירותם האתנית. ממצאי הסקר תמכו בממצאי הראיונות והצביעו על הסגירות האתנית הרבה יותר של העולים מצרפת המועסקים בחברות דוברות צרפתית לעומת עולים שאינם מועסקים בחברות אלו; עולים אלו מתגוררים בשכונות בהן יש ריכוז של עולים דוברי צרפתית, מרבית חבריהם דוברי צרפתית והם שולטים פחות בשפה העברית. אולם, למרות סגירותם התרבותית לא נמצא כל הבדל מובהק בתחושת הזהות הישראלית והשייכות לחברה הישראלית בין העולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית לאלו המועסקים בחברות דוברות עברית. באופן כללי העולים מצרפת מרגישים ישראלים, מרגישים מאוד "בבית" בישראל, מרוצים מאוד מהחיים בארץ ומתכננים להישאר בה. את המחקר חותם ניסיון להסביר ממצאים אלו, תוך דיון בזהות התרבותית הפרטיקולרית שפיתחו עולי צרפת, זהות המשלבת בין זהותם הפרנקופונית לזהותם הדתית יהודית.

**מילות מפתח:** זהות טרנס-לאומית, השתלבות תעסוקתית של מהגרים, תעסוקה במוקדי שירות

**ד"ר קארין אמית,** ראש התכנית להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין

**ד"ר שירלי בר-לב,** המחלקה להנדסה, המרכז האקדמי רופין

**המחקר מומן על-ידי עמותת עמ"י AMI והמרכז הבין-תרבותי יישומי בשיתוף הג'וינט במכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין.**

## רקע

לאחרונה קנה לו המושג הגירה טרנס-לאומיות אחיזה איתנה בחקר ההגירה. הגירה טרנס-לאומית מוגדרת כתהליך ניידות שבו מהגרים משמרים את זיקתם לארצות המוצא שלהם בו בזמן שהם מבקשים להשתלב בארץ היעד. על-פי הספרות, תהליך זה מתאפיין בגיבוש זהות המשלבת בין זהותם המקורית של המהגרים לזהות הנרכשת בארץ החדשה (Levy & Weingrod, 2004; Bowen, 2004; Clarke, Gilmour & Garner, 2005). הזיקה לארץ המוצא יכולה להתבטא בביקורים תדירים בה, בתחזוק קשרים רשמיים עם מדינת המוצא (אזרחות, קבלת קצבאות והצבעה בבחירות), לצד שימור השפה והמאפיינים התרבותיים שלה. בעידן בו אנו חיים, שימור הקשרים עם ארץ המוצא מתאפשר ביתר קלות הודות לאמצעים טכנולוגיים. עבור מהגרים הפעילים בשוק העבודה, הטרנס-לאומיות מתבטאת גם בדפוסי תעסוקה המשמרים ומתחזקים את הקשר עם ארץ המוצא.

המחקר הנוכחי מתמקד בסוגיית התעסוקה של מהגרים (להלן עולים) מצרפת בישראל ובוחן דפוס תעסוקה טרנס-לאומי ייחודי המאפיין אוכלוסייה זו - העסקה בחברות דוברות צרפתית המספקות שירות לקהל צרפתי, לרוב במוקדי שירות טלפוניים (call centers). המחקר מנסה לברר את ההשלכות שיש לדפוס תעסוקתי זה על זיקתם של העולים לתרבות הישראלית ולתחושת הזהות והשייכות שלהם לחברה בישראל. בטרם נתאר את מאפייני העולים מצרפת וקהילת האם ממנה הגיעו, נציג בקצרה את המושגים התאורטיים העומדים בבסיס מחקר זה.

## הגירה טרנס-לאומית וביטוייה בשוק העבודה

דפוס ההגירה הטרנס-לאומי מתבטא בזיקה כפולה של המהגרים, לארץ מוצאם ולאֶרץ החדשה, זיקה המייצרת מרחב חברתי חדש ונייל המורכב ממערכת קשרים ומחויבויות ליותר ממקום אחד (רבהון ולב-ארי, 2011). דפוס זה מזמן התבוננות מחודשת על מושגי הגירה בסיסיים הנוגעים להשתלבות מהגרים בארץ היעד ומאתגר הגדרות הנוגעות לזהות המהגרים. המושגים "נוודים גלובליים" ו"ילדי התרבות השלישית" הפכו שגורים בספרות הדנה בכינון של זהויות טרנס-לאומיות (Bell-Villada & Sichel, 2011). מושגים אלו מתארים את החיים על קו התפר שבין תרבויות. באחת, המהגרים גרים ומקיימים את שגרת יומם, אולם באחרת הם עובדים, בשפתה הם מדברים ולאורה הם מתחנכים ומחנכים את ילדיהם.

בעידן הגלובליזציה, הניידות בין ארצות משחקת תפקיד מרכזי ואף נטען כי חלק מהמהגרים בעידן זה בוחרים לקיים חיים קוסמופוליטיים - להיות "אנשי העולם הגדול", או "אזרחים של העולם" החופשיים לחפש לעצמם פרנסה, רווחה, ביטחון וחיי קהילה בכל מקום בעולם (Bech, 2002; Regev, 2007). שוק העבודה הגלובלי תומך בניידות הקוסמופוליטית המתגבשת ומעודד את המהגרים לשמר קשרים חברתיים ותרבותיים חזקים עם ארץ מוצאם. האפשרות הטכנולוגית לקלוט שידורי רדיו וטלוויזיה מארץ המוצא, לגלוש באמצעות האינטרנט באתרים של ארץ המוצא, לשוחח עם קרובים, חברים ואפילו קולגות בארץ המוצא באמצעות הטלפון או האינטרנט בעלות נמוכה יחסית, ולטוס בעלויות נמוכות יחסית, כל אלה הפכו את שמירת הקשרים ההדוקים עם ארץ המוצא לפרקטיקה מועדפת על מהגרי עבודה בעולם, והפחיתה את הלחץ להיטמע במדינת היעד. יתרה מכך, התמקמותם בין ובתוך תרבויות מזמנת

הזדמנויות תעסוקה ייחודיות למהגרי העבודה המיומנים, שכן אלו יכולים לשמש מגשרים ומתווכים בהוצאה לפועל של יזמויות בין-לאומיות.

מאמר זה מתמקד בדפוס תעסוקה הנגרז מתופעת הניידות ומהשינויים הגלובליים - העסקת מהגרים בשפת מוצאם בחברות גלובליות הקשורות לארץ המוצא. מרבית חברות אלו פועלות באמצעות מוקדי שירות טלפוניים ואינטרנטיים.

מתוך הספרות העוסקת במוקדי השירות עולה כי מקומות עבודה אלו מתוכננים להפחית את עלויות התפעול למינימום על-ידי האחדתן של פונקציות השירות, התמיכה והמכירות (Ellis & Taylor, 2006). ברבות השנים, הורחב מגוון השירותים שניתן לספק במרוחק מהחברה המייצרת, עד כדי כך שמוקדי השירות למעשה שינו מהיסוד את ההתייחסות המסורתית למקום ולזמן בעולם העבודה. חדירתן של טכנולוגיות תקשורת ומחשוב למוקדי השירות היא ללא ספק השינוי המשמעותי ביותר בתחום העבודה. במקומות אלו כל היבטי העבודה נשלטים ומבוקרים באמצעים טכנולוגיים. קצב העבודה, תזמון השיחות, שיבוץ העובדים במשמרות, חיוג ללקוחות ותיעוד השיחות, מישוב העובדים והערכת ביצועיהם, ואפילו הטקסטים המדוקלמים ללקוחות מופיעים על צגי המחשב של המוקדנים. משום כך, טוענים חוקרי ארגונים, מוקדי השירות לא רק יצרו כוח עבודה המוכפף לגמרי לכוחה הממשמע של הטכנולוגיה, אלא הולידו צורות חדשות של ניהול רגש ושל ניהול הפיריון בעבודה (Lloyd, 2012; Winiacki, 2009). "לגמישות הגיאוגרפית" שמציעים מוקדי השירות מתלווה גם גמישות תעסוקתית. מרביתם מתנהגים כקבלני שירותים המעסיקים מוקדנים בחוץ העסקה קצרי טווח ובצורות העסקה "בלתי שגרתיות" (Benjamin & Godlaw, 2005). נשאלת השאלה כיצד מוקדי השירות, המטפחים תרבות ארגונית המבוססת על פיקוח ובקרה קפדניים, מעצבים את זהותם של העובדים המהגרים ואת יחסם למקום העבודה ולארץ החדשה, וכן באיזו מידה תעסוקתם של מהגרים במוקדי שירות טלפוניים בשפת מוצאם, משקפת את הדילוג בין התרבויות ומעצבת את תחושת השייכות של המהגרים לארץ החדשה.

## עולי צרפת בישראל

עולי צרפת בישראל היגרו מהקהילה היהודית הגדולה באירופה, המונה על-פי הערכות שונות כחצי מיליון יהודים (ועוד כ-200,000 זכאי חוק השבות שאינם יהודים) (DellaPergola, 2011, ). (Cohen, 2011; 2013). מחקרים על קהילת יהודי צרפת מצביעים על כך שמדובר בקהילה הטרוגנית מבחינה דתית וסוציו-אקונומית למרות שמרבית הקהילה היא ממוצא צפון אפריקאי. כהן (Cohen, 2011) מחלק את יהודי צרפת לארבע קבוצות מרכזיות (כמעט שוות בגודלן) על בסיס ערכים ואמונות. שתי הקבוצות הראשונות כוללות יהודים אשר להם קשר מינימלי ליהדות: ה"אינדיבידואליים" - המדגישים ערכים אישיים וקפיטליסטיים, וה"אוניברסליים" - המדגישים את חלקם בחברה הכללית. לצד אלה ישנן שתי קבוצות אשר להן קשר משמעותי יותר ליהדות ולישראל. ה"מסורתיים" - המגדירים עצמם כשומרי מסורת ומדגישים ערכים משפחתיים ואמונה באל, וה"תחייתיים" - המגדירים עצמם כשומרי מסורת ומחשיבים את החינוך ליהדות ולאבהת ישראל. בעוד היהודים משתי הקבוצות הראשונות הם בעלי פרופיל סוציו-אקונומי (השכלה, עיסוק) הגבוה מהממוצע בצרפת, היהודים בשתי הקבוצות האחרות הם בעלי מאפיינים סוציו-אקונומיים הקרובים לממוצע בצרפת.

מאז 1990 הגיעו לישראל כ-30,000 עולים ילידי צרפת ועוד כ-13,000 עולים ילידי צפון אפריקה (מרוקו, אלג'יר ותוניס) שניתן לשער שמרביתם עלו מצרפת (למ"ס, 2013). בשנים האחרונות חל גידול משמעותי במספר העולים מצרפת לישראל ובשנת 2014 הגיע מספר העולים מצרפת לשיא (מעל 6,500 עולים). אולם למרות העניין הציבורי הגובר בקהילה היהודית בצרפת והעולים לישראל ממנה, אוכלוסייה זו זכתה למחקר אקדמי מועט (DellaPergola, 2011; Cohen, 2009, 2011).

על-פי מחקריו של כהן (Cohen, 2009, 2011), גורמים שונים עשויים להניע את היהודים להגר מצרפת: התעצמות גילויי האנטישמיות ופיגועי האיבה כנגד מטרות יהודיות וחשש להמשך "הקיום היהודי" בצרפת, דאגה מהעוינות שחוגים מסוימים בצרפת, בכללם הקהילה המוסלמית הגדולה, מפתחים כלפי ישראל בשל מדיניותה באשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני, וקשיים בכלכלה הצרפתית והאירופאית בעשור האחרון. המחקר המועט על העולים מצרפת בישראל ואשר מתבסס בעיקר על סקרים שנעשו בקרב העולים, מראה כי המניעים המוצהרים המרכזיים לעלייתם הם ציוניים ודתיים (אמית, 2012). החשש מאנטישמיות, המובלט בתקשורת הישראלית, אינו מוצג על-ידי העולים עצמם כמניע משמעותי. יש לסייג ממצא זה, אשר עשוי להיות מוסבר על-ידי רציונליזציה של העולים לאחר ההגירה ורצונם להבליט את מניעי המשיכה לישראל (DellaPergola, Rebhun & Raicher, 2000). עוד עולה מהמחקרים כי העולים מצרפת מתאפיינים ברמת השכלה ורמת חיים הגבוהות מהממוצע בישראל ומרביתם מגדירים את עצמם כמסורתיים ודתיים (אמית, 2012). לאור זאת, על-פי הטיפולוגיה של כהן (Cohen, 2011), ניתן לשייך את מרבית העולים מצרפת לקבוצות ה"מסורתיים" וה"תחיתיים". בהקשר זה אף ניתן לשער כי מתבצע תהליך של סלקציה עצמית בבחירה להגר לישראל על בסיס זיקה וקשר ליהדות ולישראל. בספר שפורסם לאחרונה מצביעים בן-רפאל ובן-רפאל (Ben-Rafael & Ben-Rafael, 2013) על נטייתם של העולים מצרפת להתגורר בקהילות הממוקמות בערים מרכזיות (ירושלים, נתניה, אשדוד), המתאפיינות בכמה קווים משותפים המקנים להן אופי הומוגני: מעמד ביניים משכיל, דתיות או לפחות קשר למסורת, ומוצא צפון אפריקאי.

סוגיית התעסוקה היא סוגיה משמעותית עבור עולי צרפת. היהודים החיים בצרפת מועסקים בשוק העבודה במגוון עיסוקים, מרביתם במקצועות הדורשים הכשרה ובמקצועות חופשיים. במחקר שערך כהן (Cohen, 2005) בצרפת, נמצא שדווקא בעלי המקצועות החופשיים מביעים רצון לעלות לישראל אך נתקלים בקשיים כלכליים וטכניים בתהליך וחלקם לא מממשים את כוונתם. המחקרים המועטים אשר בחנו את השתלבותם של העולים מצרפת בשוק העבודה הישראלי מצביעים על כך שהעולים מצרפת מאוד פעילים מבחינה כלכלית (98% מהם פעילים) גם ביחס לקבוצות עולים אחרות מהמערב (צפון אמריקאים - 79%; אירופאים אחרים - 61%) (פופקו, 2012; Pupko, 2009). זאת ועוד, נמצא כי חלק מהעולים מצרפת משמרים זיקה ברורה לארץ מוצאם (באמצעות תעסוקה פיזית בצרפת או תעסוקה בישראל בשפה הצרפתית) וסבורים כי מצבם הכלכלי נפגע כתוצאה מהמעבר לישראל (Pupko, 2009; פופקו, 2012). ממצאים אלו עשויים להסביר מדוע חלק מהעולים מצרפת מחליט לעזוב את ישראל לאחר מספר שנים (בתאן-אזריאל, 2007).

העולים מצרפת דומים בפרופיל הסוציו-אקונומי, ברמת הדתיות ובמניעי העלייה המוצהרים לעולים מצפון אמריקה (אמית, 2012). עם זאת, בעוד העלייה מצפון אמריקה

בעשורים האחרונים זוכה לתמיכה וליווי משמעותי של גופים ממשלתיים והתנדבותיים בהקשרים שונים, לרבות בשילוב בשוק העבודה (Amit & Riss, 2007), נראה כי העולים מצרפת נהנים פחות מתמיכה וליווי בתהליך. זאת ועוד, העולים מצפון אמריקה מצליחים, כדוברי אנגלית, להשתלב ביתר קלות במקומות עבודה ישראליים. במחקר זה נתמקד בדפוס תעסוקה טרנס-לאומי ייחודי המאפיין את העסקתם של חלק מהעולים מצרפת בישראל, לפחות בשנים הראשונות להגעתם לארץ - העסקה בחברות דוברות צרפתית (לעתים אף בבעלות צרפתית), לרוב במוקדי שירות טלפוניים. חברות אלו מספקות שירותים טלפוניים בשפה הצרפתית לקהל דובר צרפתית בארץ ובעולם. המחקר הנוכחי מנסה לברר את ההשלכות שיש לדפוס תעסוקתי זה על זיקתם של העולים לתרבות הישראלית ולתחושת הזהות והשייכות שלהם לחברה בישראל.

## שיטת המחקר

מאחר ומדובר על שדה מחקרי חדש, המחקר נערך בשני שלבים תוך שילוב של שתי שיטות מחקר - איכותנית וכמותית.

במסגרת המחקר האיכותני בוצעו 31 ראיונות עומק עם עולים מצרפת המתגוררים בישראל והמועסקים בחברות דוברות צרפתית המעסיקות בעיקר עולים מצרפת. המראיינים אותרו באמצעות רשימת קשר של 80 חברות דוברות צרפתית המעסיקות עולים מצרפת שסופקה לנו על-ידי עמותת "עמ"י", עמותה מרכזית הפועלת בקרב עולי צרפת. באמצעות הרשימה יצרנו קשר עם מנכ"לים ומנהלי משאבי אנוש בחברות בבקשה שיפנו אותנו לעובדים המוכנים להתראיין. בסוף כל ראיון התבקשו המראיינים להמליץ על שני מראיינים נוספים. ראיינו 17 נשים ו-14 גברים, גילם של המראיינים נע בין 23 ל-55. מרביתם עלו לישראל בתחילת שנות ה-2000 והוותק הממוצע שלהם בארץ הוא כ-11 שנים. מרביתם הם ממוצא צפון אפריקאי, כלומר ממשפחות שהיגרו לצרפת בשנות ה-50 וה-60 מצפון אפריקה (בעיקר מאלג'יר, תוניס, ומרוקו). מחצית מהמראיינים הם בעלי השכלה אקדמית. במובנים אלו המראיינים התאימו לפרופיל של קבוצת ה"תחייתיים" וה"מסורתיים" בטיפולוגיה שהציע כהן (Cohen, 2011). בעת ביצוע הראיונות, 20 מהמראיינים (64%) הועסקו במוקדי שירות טלפוני, שמונה מראיינים היו בעלי עסקים קטנים ושלושה היו בתהליך הקמה של חברה עצמאית. מרביתם, כאמור, נקלטו בחברות אם צרפתיות שיש להן מוקדי שירות טלפוני בישראל. חלק מהעולים שלא הועסקו בעת הראיון במוקדי שירות טלפוניים, שימשו כמוקדנים בהגיעם לישראל, אולם מאז עזבו וניסו את מזלם כבעלי עסקים קטנים (נהגי מונית, סוכני נדל"ן, בעלי בתי קפה).

הראיונות התבצעו בצרפתית ומטרתם הייתה לעודד את המראיינים לספר את סיפור עלייתם וקליטתם בישראל באופן שיאפשר לחשוף את עולם המשמעויות האישי שלהם, וכך לייצר נרטיב הקושר את זהותם כיהודים-צרפתים להווייתם הנוכחית בישראל (תובל משיח וספקטור-מרזל, 2010). בנוסף לראיונות ביקרנו בשני מוקדי שירות טלפוני של חברות "דוברות צרפתית" גדולות בירושלים המעסיקות, כל אחת, למעלה מ-200 עולים מצרפת. מטרת השלב האיכותני, הגם שהינו מוגבל מבחינת מספר הראיונות, הייתה להיחשף לדפוס התעסוקה הטרנס-לאומי בו מועסקים חלק מהעולים מצרפת. שלב זה איפשר לנו לגבש ביתר קלות שאלון שהיווה בסיס למחקר הכמותי הרחב יותר.

במסגרת המחקר הכמותי הופץ במהלך חודש אחד סקר אינטרנטי בקרב עולים מצרפת. הסקר הופץ לעולים בצרפתית ובעברית דרך רשתות חברתיות, רשימות תפוצה

ובאתרים המספקים שירותים לעולים מצרפת (עמ"י, גבהים, FIF, JPPI, Francophones d'Israel, Tel-Avivre, Alya Terre d'Israel). על הסקר ענו 355 עולים. גילם הממוצע - 46.5. מרביתם היו מועסקים בצרפת, וגם בישראל קרוב ל-70% מהם מועסקים. כ-22% מהעולים הם עצמאים. מקרב השכירים, כ-48% מועסקים בחברות דוברות צרפתית אשר מרביתן פועלות באמצעות מוקדים טלפוניים. בסקר הופיעו שאלות כלליות הנוגעות למניעי העלייה, שאלות המתמקדות במאפייני תעסוקה, כמו גם שאלות הנוגעות להשתלבות המהגרים: שליטה בשפה העברית, זהות ישראלית, תחושת השתייכות ושביעות רצון מהחיים בארץ.<sup>1</sup>

## ממצאי החלק האיכותני

### סיפורי ההגירה של העולים

מרבית המרואיינים תיארו את מעשה העלייה בקיצור נמרץ תוך שהם מוסרים פרטים עובדתיים בלבד, בלא שהתעכבו על ההתמודדות הרגשית שהמהלך דרש מהם, זאת למרות שעבור מרביתם ההסתגלות לחיים בארץ החדשה תבעה מחיר כלכלי לא מבוטל, וגררה ירידה באיכות החיים ובמעמד החברתי. עדויות לקשיים שחוו ניתן להסיק מהתנועה המאפיינת את הסיפורים. רבים מהמרואיינים עבדו במספר מקומות עבודה, העתיקו את מקום מגוריהם מספר פעמים, ומקצתם אף סיפרו על חזרה לצרפת לאחר כמה שנים, זאת כדי לשפר את מצבם הכלכלי, ולחדש את הקשרים עם הרשתות החברתיות שטיפחו בצרפת.

מסקרנת במיוחד הייתה ההתייחסות של המרואיינים לשורשיהם התרבותיים הצרפתיים ולסוגיית קליטתם בישראל. אף כי הם מיעטו לתאר את אורחות חייהם התרבותיים והחברתיים בצרפת, מרביתם טענו שהעלייה לישראל נבעה מהתגברות גילויי האיבה כנגד היהודים בצרפת. הם תיארו בהרחבה יחסית מקרים בהם מוסלמים-צרפתים התנכלו ליהודים, אולם לרוב היו אלו מקרים שדווחו בתקשורת הצרפתית או שמועות שנפוצו בקהילה היהודית ולא דווקא נחו על ידם באופן ישיר. למרות שהמרואיינים דיווחו כי שגרת חייהם לא הופרעה וכי הם עצמם חיו חיים נוחים, הם נטו לדווח על תחושת הפקרות. הם חשו כי בצרפת איש אינו ערב לביטחונם. כולם טענו שחרף המצב הביטחוני המעורער בישראל, כאן הם חשים בטוחים ומוגנים. ממצא זה מעניין לאור ממצאי מחקרים קודמים המבוססים על סקרים בהם העולים מצרפת מדגישים בעיקר את המניע הדתי והציוני לעלייה (אמית, 2012). יתכן והשימוש בשיטה איכותנית לבחינת מניעי עלייה מניב תשובה מקיפה ומורכבת יותר, בה המניע הדתי מתבטא הן כמניע משיכה לארץ והן כמניע הדוחף את העולים מארצם (הקושי להיות יהודי בצרפת). כך עולה מהריאיון עם מרים, עורכת דין בת 30, שעלתה לארץ בשנת 2007 ומועסקת במוקד שירות טלפוני:

כיהודים, בישראל אנחנו מרגישים בבית. אנחנו חוגגים את החגים ואת ימי הזיכרון, חובשים כיפה, שומרים שבת ואוכלים אוכל כשר. אנחנו מרגישים חופשיים. אף אחד לא טריד אותנו על רקע יהדותנו. זוהי תחושת הקלה עצומה.

יחד עם זאת, ההחלטה לעלות לישראל כלל לא נצבעת בצבעים הרואיים של ראיית הנולד, אלא כהחלטה פרגמטית שנובעת בעיקר מעיתוי מתאים במחזור החיים (לפני הכניסה לשוק העבודה או בהתקרב גיל היציאה לגמלאות), ומסל ההטבות שממשלת ישראל (או נציגיה) מבטיחה לעולים. מרבית המרואיינים שומרים על אזרחותם הצרפתית, ממשיכים לשלם מיסים לממשלת צרפת במטרה לשמור על זכויות הפנסיה והביטוח הלאומי בצרפת. לעתים טענו כי

החשש מהתבוללות של ילדיהם הבוגרים ו/או רצון שאלו ישרתו בצה"ל הנחו את שיקוליהם לעלות לישראל. יתכן והיו להחלטה זו גורמים נוספים, כגון המיתון הפוקד את מדינות אירופה או חסמי כניסה גבוהים לשוק העבודה הצרפתי (אבטלת אקדמאים), אולם אלו לא הוזכרו בראיונות, אולי לאור ההבנה התרבותית ש"לא ראוי לשתף אחרים בקושי", כפי שצינה בריאיון דבורה, עולה בת 40 שעלתה בשנת 2004 ומועסקת במוקד שירות טלפוני.

ברמה הסמלית, החיים בישראל מאפשרים השתייכות הלכה למעשה לקהילה דתית-לאומית. בישראל העולים חשים שהם יכולים לממש את זהותם היהודית ביתר חופשיות, שכן כאן גילויים פומביים של אמונה דתית מקובלים, לגיטימיים ואף ממוסדים. במקביל, ברמה התרבותית, מוסיפים העולים לטפח את זהותם כצרפתים. רובם ככולם ממשיכים לדבר צרפתית עם ילדיהם, לצפות בערוצי הטלוויזיה הצרפתיים, לעקוב אחר העיתונות הצרפתית באמצעות האינטרנט, ולקרוא ספרות צרפתית. הם מתארים את עצמם כמשתייכים לתרבות הצרפתית, אותה הם מתארים כתרבות עשירה, סובלנית, הומנית ומוסרית. דבורה היטיבה לתאר את השניות הזאת:

מראיינת: קודם דיברת בחיבה רבה על ארבע השנים שבהם חזרתם להתגורר בצרפת. את מאוד אוהבת את צרפת, ועדיין טוענת שאת חשה בבית בישראל. כיצד את חיה עם השניות הזו?

דבורה: אני רציתי להרגיש טוב. רציתי להרגיש מוגנת ובטוחה. לא רציתי להמשיך ולחיות במקום שעוין אותי. הפשרה אפשרית. אני לא מבטלת את מי שהייתי כדי להפוך לאדם אחר. אלו הנכסים שלי. הודות לעברי אני מי שאני. חזרתי לצרפת אפשרה לי לראות את ישראל באור חדש.

גם מיוראל, רואת חשבון בת 53, שעלתה לישראל בשנת 2010 ומועסקת במוקד שירות טלפוני, דיברה על המשיכה האדירה לתרבות הצרפתית ועל כך שעבורה, צרפת היא הבית:

אני אוהבת את צרפת, את התרבות הצרפתית ואת השפה הצרפתית. צרפת תמיד תהיה ארץ המוצא שלי ובית. לא אכחיש זאת.

לורה, בת 24, עלתה לישראל בשנת 2005 ועובדת במוקד שירות טלפוני, מציגה אף היא את השניות בין משיכתה לתרבות הצרפתית לבין זהותה כיהודייה החיה בישראל:

מאז ומתמיד רציתי לעבוד עם צרפתים. חשבתי שכך ארוויח יותר. בצרפת המשכורות גבוהות יותר ומשלמים ביורו. אם אקים חברה משלי, אעשה זאת בצרפת. רופא המשפחה שלי צרפתי, המנתח שלנו צרפתי. כשאני הולכת למסיבות ישראליות, לחתונות ישראליות, אני מרגישה שונה. זה מוזר. זו מנטליות אחרת. אני לא בטוחה שאני באמת רוצה להשתייך אליה. [...] אני בין לבין זהויות. כאן בישראל, אני צרפתייה ובצרפת אני 'הישראלית'. זאת המתגוררת בישראל כבר שבע שנים. אבל אני לא ישראלית. אני לא שירתתי בצבא וזה מאוד חשוב כאן. כשאני תופסת מונית או הולכת לקניות בסופר, אנשים פונים אלי בצרפתית. יש לי מבטא צרפתי כבד, ואני לא מדברת עברית. לא הלכתי לאולפן, אבל למדתי בבית ספר יהודי. אני צופה בערוצי הטלוויזיה הצרפתיים. אני מלמדת בבית ספר בחולון. התלמידים שלה צרפתים אך המנהלים שלה ישראלים. אחותי הגיעה לכאן. היא לא הוציאה הגה כל תקופת לימודיה בבית הספר. הייתה לה חברה אחת - צרפתייה. כשהיא התגייסה לצבא היא נפתחה והתיידדה עם ישראלים. כשאני בצרפת, אני תיירת. אני באה לבקר. אני מבקרת במגדל אייפל, ואת סביי ודודיי.

הזהות שמתארים הדוברים הינה זהות אמביוולנטית, נזילה, ממוקפת, חמקנית ומלהטטת, שייכת ולא שייכת, זרה וקרובה (שושנה, 2013). זוהי זהות המתגבשת מתוך החירות להיות גם פה וגם שם. מעניין לציין שאחדים מהעולים ראו בהתגוררות לצד עולים אחרים מצרפת חיסרון, גם אם הכרחי. הם הרבו לדבר על כך שהחיים בסביבה "צרפתית" אמנם מקלה עליהם את ההתמודדות עם אתגרי היומיום, אולם לא התייחסו אל שכניהם הצרפתיים כאל קהילה או כאל מסגרת ייחוס. אחדים אף ייחלו ליום שבו בניהם או בנותיהם יתחתנו עם צברים כסימן להתערותם בחברה הישראלית. בנוסף, העולים מיעטו להתייחס בראיונות למוצא הצפון אפריקאי (של חלק ניכר מהם), ומכאן אפשר לשער שביקשו להדגיש את עברם הצרפתי ולטשטש את מוצאם הצפון אפריקאי ואולי בכך לבדל עצמם מיוצאי צפון אפריקה בישראל (ראו גם Ben-Rafael & Ben-Rafael, 2013).

### העבודה במוקדי השירות

בעת ביצוע המחקר האיכותני, 20 מהמראיינים הועסקו כמוקדנים במוקדי שירות אותם מפעילים עולים מצרפת<sup>2</sup> והמספקים שירותים לצרפתים בצרפת. כשלב משלים לראיונות ביצענו תצפיות בשתי חברות גדולות המפעילות מוקדי שירות טלפוני לקהל צרפתי בירושלים ומעסיקות למעלה מ-200 עולים כל אחת. כ-80% מכוח העבודה בחברות אלו הן נשים, בעיקר נשים דתיות שהן מפרנסות יחידות (הבעל לומד בכולל). העבודה נעשית במשמרות, כאשר מרבית העובדות עובדות בחצי משרה (4 שעות ביום). שכר הבסיס הוא 25 ₪ לשעה, לא כולל בונוסים על מכירות, כך שהשכר הממוצע הוא 6,000 ₪ ברוטו לחצי משרה (בחברה אחת העובדים מקבלים שכר לפי יורו). בממוצע כל עובד נדרש לטפל ב-120 שיחות ביום. העובדים מקבלים הכשרה הנמשכת כשלושה שבועות, במהלכה הם לומדים על המוצר, על השוק הרלוונטי למוצר זה בצרפת ועל תהליך המכירה. במובנים רבים, עבודת הנשים במוקדי השירות דומה לדפוס העסקת נשים דתיות וחרדיות ילדות הארץ שנצפה בתחום היי-טק בישראל (אלגזי, 2006). כלומר, הנשים המועסקות במוקדים נתפסות ככוח עבודה חרוץ, פורה, מסור, קפדן וזול.

תפקידם של המוקדנים הוא לעניין ו/או למכור שירותים או סחורות לאנשים פרטיים או לחברות בצרפת. הלקוח הצרפתי מעברו השני של הקו לרוב לא יודע שהוא מקבל שירות ממוקד הממוקם בישראל. כמה מהמראיינים במחקר שלנו עבדו כמוקדנים באתרי הימורים שחוקיותם מוטלת בספק, ואולי בשל כך נקטו משנה זהירות בדברם על מקום עבודתם. הם נטו להיות עמומים בכל הקשור לשגרת העבודה וסיפקו מעט פרטים לגבי האופן שבו חוו את העבודה במוקד. למרות זאת, כמה תמות חזרו בדברי המראיינים.

### תמה א: מקום העבודה כאמצעי פרנסה בלבד

אף לא אחד מהמראיינים ראה במקום העבודה אופק קרייריסטי או טען שמקום העבודה משמש מקור השראה או סיפוק מקצועי. מרביתם טענו כי הם עובדים במוקד משום שהשכר הוגן ולתפיסתם אף גבוה מזה שיציעו להם במשק הישראלי. כל המראיינים הצביעו על שליטה מועטה בעברית כחסם מרכזי בהתמודדות על מקומות עבודה אחרים בשוק העבודה הישראלי. כדאי לשים לב לשניות ביחסה של דבורה למקום עבודתה:

אני מתרשמת שמוקדי השירות הם כמו אוויר לנשימה להרבה עולים. אילולא היו, הרבה מהעולים היו חוזרים לצרפת. המוקד מהווה מקור פרנסה לאוכלוסייה שלמה. אולם



מצער [שהעבודה] מבודדת אותנו וגורמת לנו להסתגר בסביבה צרפתית. הבוסים מנצלים את זה ומנצלים את העובדים.

גם לורה תפסה את ניסיון העבודה במוקד כקרב קפיצה חשוב. לורה עלתה לישראל בשנת 2005 מיד לאחר השלמת הבגרות הצרפתית. לאחר כשנה בישראל היא חזרה לצרפת כדי להתחיל את לימודיה האקדמיים ושנה אחר כך חזרה שוב לישראל. בעיות בריאות והרקע הדתי מנעו ממנה להתגייס לצבא:

כשחזרתי חזרה לישראל מיד התחלתי לעבוד במוקד שירות בנתניה. אבי עבד שם לפני, כך שהוא סייע לי [למצוא שם עבודה] בעזרת הקשרים שלו. התחלתי לעבוד בשיחות וגיליתי שזה בא לי בטבעיות. עבדתי היטב. העבודה מילאה אותי באנרגיות של התחדשות. העבודה הייתה מאד קלה בעיניי. לאחר מכן עבדתי בחברת פרסום [...] המוקד עסק במכירות של ירחון בריאות צרפתי. הוא היה מיועד לצרפתים ונמכר בצרפת. למדתי שם כל מה שאני יודעת על עולם התקשורת והפרסום. במוקד עסקתי בשיווק של חברות הבריאות התיידדתי שם עם בחורה שלימים ייסדתי איתה ירחון. אנחנו שוחחנו עם אנשים בטלפון. הבנו מה הם צריכים ומה קורה באינטרנט. הבנו שאנשים מתעניינים בכל מה שקשור בפיתוי [...] והחלטנו לייסד ירחון לגבר ולאישה שיעסוק בנושאי זוגיות. חיפשנו מעצבים גרפיים דוברי צרפתית. חיפשנו משרד ותוך חודשיים הכל היה מוכן. הייתי בת 22. עבדנו עם חברות צרפתיות וייסדנו חברה על שמי בצרפת. הכל נוהל בצרפת. כך שגרתי כאן ונסעתי הרבה לשם. ישנם הרבה ירחונים המנוהלים מכאן ומיועדים לשוק הצרפתי.

ב-2013 הירחון נסגר ולורה חזרה לעבוד במוקד שירות טלפוני. הפעם, בחברת הימורים באינטרנט (קזינו):

עכשיו אני שוב עובדת בשיחות בשוק הצרפתי. חזרתי בכוחות מחודשים. העבודה פשוטה ומרוויחים היטב. זוהי חברת קזינו שלקוחותיה צרפתים ובלגיים. אני עובדת 45 שעות בשבוע. ברור לי שזה זמני.

### תמה ב: ארעיות וגמישות

מציאות העבודה במוקדים היא מציאות של "זמניות קבועה". מרואיינים סיפרו על חברות שפשטו את הרגל, נסגרו במפתיע ושכר עובדיהן לא שולם. כמו כן, סיפרו על תחלופה גבוהה של עובדים שלא עמדו בלחץ השעות ובתובענותם של המנהלים. מרים פתחה את הריאיון בטענה הבאה:

מה שמחזיק אותם [את העובדים] פה הוא השכר. הם אינם דוברי עברית מספיק טובה כדי להתקבל לעבודה אחרת. אני קרובה מאוד לעזוב וללכת לעבוד בקזינו. שם משלמים שכר טוב יותר והם פחות נצלנים. כלומר, קיים ניצול אבל שם עובדים רק שמונה שעות ביום. לא כמו באשדוד. התנאים כאן איומים אבל האווירה כאן טובה.

מרים היטיבה לשקף בסיפורה את "הנזילות התעסוקתית" המאפיינת את חייה בישראל, ואת הגמישות שהיא נאלצת לאמץ כדי להתפרנס:

כשהגעתי לתל-אביב עבדתי במוקד. מכרתי יישומים לטלפון נייד. עבדתי שם כחודש ואז החברה פשטה את הרגל ולא שילמו לי. כשהבנתי שהם לא מתכוונים לשלם לי התהלכתי ברחוב, דפקתי על דלתה של כל חנות וביקשתי עבודה. לא דיברתי עברית, אז זה לא עבד. לבסוף שכן סידר לי עבודה במפעל לייצור חולצות טריקו. שם לא הייתי צריכה לדבר. עבדתי שם בזמן שהתכוונתי לבחינת ההסמכה [...] ואז מצאתי עבודה במסעדה ישראלית כתקליטנית ומלצרית. הבוס היה בלגי. כולם דיברו שם צרפתית.

אבל הלקוחות היו ישראלים. הרווחתי אך ורק את התשר. לא שילמו לי משכורת קבועה. זה נגמר בריב נוראי ואז חזרתי למפעל במשרה מלאה.

בד בבד מרים ניסתה לעבור את מבחני ההסמכה של לשכת עורכי הדין, נכשלה וחזרה לצרפת ובנובמבר 2008 חזרה שוב לישראל, ולאחר כישלון נוסף הצליחה לעבור את בחינת ההסמכה, אולם לא עלה בידה למצוא עבודה כעורכת דין:

התקשרתי לאחיינתי שעבדה בחברת היי-טק. היא הפעילה קשרים והשיגה לי ריאיון עבודה בקיננו. תפקידי היה לנהל שיחות בצ'ט. העבודה הייתה קשה. עבדתי בעיקר בלילות. משמרת לילה היא מ-18.00 עד 02.00, שישה ימים בשבוע. אבל השתכרתי היטב [...] ואז הבנתי שלמעשה קיזנו אינו חוקי בישראל. הם אומרים שהם מוכרים שירותי תמיכה [...] ההבנה הזו גרמה לי להפסיק. זה לא הסתדר עם התוכניות שלי לעתיד. אבל, עדיין, הייתי צריכה לאכול. חיפשתי עבודה כעורכת דין, אבל לא מצאתי. לכן התחלתי לעבוד כמוקדנית בחברה אחרת באשדוד, גם היא לא בדיוק חוקית, אבל אני חייבת להתפרנס [...] כאן עובדים בעיקר אנשים שלא דוברים עברית. אין להם ברירה. הם לא "הקדם דה לה קרם" כמו שאומרים. המעסיקים מנצלים את זה. הם יודעים שהאנשים הללו לא מכירים את החוקים הישראליים. הם לוחצים שנעבוד יותר ויותר שעות. הם מאיימים עלינו ולוחצים אותנו. אני הודעתי לבוס שלי שהוא לא יכול לאיים עלי כי יש לי תוכנית לפתוח משרד משל עצמי.

סיפורה של מרים כולל מעברים מרובים והתמה החוזרת בו היא אי יציבות. המפגש של מרים עם שוק העבודה הישראלי הוא מפגש טעון של חשדנות וניצול, במהלכו מתחדדת זהותה כזרה. עבור רבים מהעולים, המפגש המהותי עם החברה הישראלית מתקיים דווקא בשדה העבודה, ודווקא באמצעות אותם מוקדי שירות צרפתיים. שם גם מתעצבת זהותם האתנית. זאת למרות שבחברות אלו הזהות האתנית מובנית כשקופה או ניטרלית. "צרפתיים" של העולים מובנית ככלי עבודה או התמחות בשדה, פעילות המבוססת על היכרות אינטימית עם עולמו התרבותי של הלקוח.

העבודה במוקד מובנית כמפתח להשתלבות במעמד הבינוני בישראל ומדדי ההצלחה בו מבוססים לכאורה על ערכים מריטוקרטיים ולא על זהות אתנית ושייכות כלשהי. אולם בפועל, ההבניה הארגונית של זהויות אתניות מתוחזקות בחיי היומיום באמצעות השפה, ההסתמכות על רשתות חברתיות מארץ המוצא, והדיאלוג המתמיד עם עולם המושגים והדימויים של הלקוחות הצרפתים. בד בבד, משרטטים העולים מצרפת את זהותם היהודית בישראל. עבור מרביתם, הימצאותם בישראל מאפשרת להם לחוות את דתיותם באמצעות פרקטיקות גלויות של חבישת כיפה, שמירת שבת, הליכה לבית הכנסת, שמירה על כשרות ולימוד תורה. מעניין לציין שבשתיים מהחברות שנצפו, הוקדשו במקום העבודה זמן ומקום ללימוד תורה ולתפילה. באחת מהן, בכניסה למשרדי החברה מוקמה ספרייה שדלתותיה זכוכית ובתוכה הונחו מספר ספרי דת בצרפתית בהוצאת החברה ועליהם הוטבע לוגו החברה. בחברה האחרת, מוקם ארון ספרי דת בחדר הישיבות ושם גם התקיימו שיעורי תורה. העירוב הזה של קודש וחול במקומות העבודה מסמל יותר מכל את התגבשותה של זהות אתנית ייחודית. זהות זו מטופחת על-ידי חלק ממקומות העבודה (מוקדי השירות) ומספקת אווירה רוחנית ותומכת במקום העבודה המקשרת את העולים לזהותם היהודית ואף הישראלית, למרות שעבודתם מתנהלת במרחב צרפתי. זוהי זהות אתנית של פרטים הבוחרים להתמקם במרחב לימינלי בין קהילת המוצא לחברה

המארכת. ישראל נתפסת כמקום שבו ניתן לבטא בריש גלי וללא חת גם את משיכתם לתרבות הצרפתית וגם את זיקתם הדתית ליהדות.

## ממצאי החלק הכמותי

בסקר השתתפו 355 עולים מצרפת. לוח 1 מפרט את המאפיינים הדמוגרפיים של המשתתפים. גילם הממוצע של המשתתפים בסקר הינו 46.5, מרביתם נשואים עם ילדים וממוצא צפון אפריקאי. כ-54% מהעולים הם בעלי השכלה אקדמית ומרביתם מגדירים עצמם כמסורתיים ודתיים.<sup>3</sup> העולים נמצאים בארץ כ-12 שנים בממוצע. מרביתם היו מועסקים בצרפת, וגם בישראל קרוב ל-70% מהם מועסקים. כ-22% מהעולים הם עצמאים. מקרב השכירים, כ-48% מועסקים בחברות דוברות צרפתית (מרביתן פועלות באמצעות מוקדים טלפוניים). ניתן לראות כי יש דמיון במאפיינים הסוציו-דמוגרפיים (מגדר, גיל, מוצא והשכלה) של המשיבים על הסקר הכמותי והמראיינים בחלק האיכותני.

לוח 1: נתוני רקע כלליים על העולים המשתתפים בסקר

| משתנים                                        | ממוצע (סטיית תקן)/אחוזים |
|-----------------------------------------------|--------------------------|
| גיל                                           | 46.5 (12.9)              |
| % גברים                                       | 46.5%                    |
| % מרקע צפון אפריקאי                           | 63.6%                    |
| % נשואים                                      | 71%                      |
| מספר ילדים ממוצע                              | 2.5 (1.61)               |
| השכלה (תעודה אחרונה)                          |                          |
| תיכון (ללא בגרות)                             | 10.4%                    |
| תיכון (עם בגרות)                              | 18.3%                    |
| תעודה אקדמית חלקית                            | 17.2%                    |
| B.A.                                          | 11.5%                    |
| M.A.                                          | 24.2%                    |
| Ph.D.                                         | 18%                      |
| הגדרת דתיות                                   |                          |
| חילוני                                        | 12.7%                    |
| מסורתי                                        | 37.7%                    |
| דתי                                           | 38.3%                    |
| דתי מאוד (חרדי)                               | 11.3%                    |
| מספר שנים בארץ (ותק)                          | 12.4 (9.9)               |
| % מועסקים בצרפת לפני העלייה                   | 68.2%                    |
| % מועסקים כיום                                | 69.5%                    |
| % עצמאים                                      | 22.3%                    |
| % מועסקים בחברות דוברות צרפתית (מקרב השכירים) | 48%                      |
| N                                             | 355                      |

העולים ציינו בסקר שהמניעים המרכזיים לעלייתם היו ציוניים ודתיים (4.2 ו-3.6 בהתאמה, מתוך 5). למרות קיומם של גילויי איבה כנגד יהודים בצרפת, ובניגוד למידע שהובלט בראיונות, המשתתפים בסקר לא ציינו שאנטישמיות ותחושת ביטחון אישי היו מניעים משמעותיים ביותר להחלטתם להגר (2.8 ו-2.6 בהתאמה, מתוך 5). ממצאים אלו תואמים מחקרים קודמים המתבססים על סקרים בקרב עולים מצרפת (אמית, 2012), אך פחות מתיישבים עם מחקרים אחרים הממפים את מכלול הסיבות להגירת יהודים מצרפת לישראל (Cohen, 2011).

על מנת לבחון את משמעות התעסוקה בשפת המוצא (צרפתית) ביצענו השוואה בין 54 עולים שכירים מצרפת המועסקים בחברות דוברות צרפתית, ל-52 עולים המועסקים בחברות דוברות עברית. בלוח 2 מוצגים מאפייני שוק העבודה עבור כלל המועסקים הצרפתים בסקר, ובנפרד עבור העולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית לעומת אלו המועסקים בחברות דוברות עברית.

לוח 2: מאפייני שוק עבודה של העולים הצרפתים המועסקים

| משתנים                        | כל העולים המועסקים | עולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית (1) | עולים המועסקים בחברות דוברות עברית (2) | מבחן מובהקות להבדלים בין 1-2 ( $\chi^2$ ) |
|-------------------------------|--------------------|-----------------------------------------|----------------------------------------|-------------------------------------------|
| % מועסקים במקצוע              | 69.2%              | 51.9%                                   | 76.9%                                  | 7.24***                                   |
| סוג תפקיד                     |                    |                                         |                                        | 17.74***                                  |
| תפקיד אקדמי                   | 8.9%               | 3.7%                                    | 15.4%                                  |                                           |
| מקצוע חופשי (עו"ד, רו"ח וכו') | 21.5%              | 5.6%                                    | 13.5%                                  |                                           |
| תפקיד טכני                    | 15%                | 13%                                     | 11.5%                                  |                                           |
| פקידות                        | 34.8%              | 48.1%                                   | 44.2%                                  |                                           |
| שיווק ומכירות                 | 8.9%               | 22.2%                                   | 1.9%                                   |                                           |
| שירותים                       | 8.1%               | 7.4%                                    | 7.7%                                   |                                           |
| אחר                           | 2.8%               | 0                                       | 5.8%                                   |                                           |
| <b>N</b>                      | <b>247</b>         | <b>54</b>                               | <b>52</b>                              |                                           |

\* $P < 0.10$  \*\* $p < 0.05$  \*\*\* $P < 0.01$

בחברות דוברות עברית, מעל ל-75% מהעולים מצרפת המועסקים בהן עובדים במקצועות בהם הוכשרו/הועסקו בארץ המוצא. לעומתם, רק כ-52% מהעולים מצרפת המועסקים בחברות דוברות צרפתית עובדים במקצועותיהם. בנוסף, בחברות דוברות עברית העולים מועסקים יותר בתפקידים אקדמיים ובמקצועות חופשיים, בעוד עולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית מועסקים יותר בתפקידי פקידות, שיווק ומכירות. הלוח הבא מתמקד בעובדים שכירים ומציג מאפיינים נוספים הקשורים לתעסוקתם.

מלוח 3 עולה כי העולים השכירים מצאו את עבודתם במגוון דרכים. המועסקים בחברות דוברות צרפתית נעזרו בחברים ובקרובי משפחה כדי למצוא עבודה, כמו גם במודעות בעיתונות הכתובה בצרפתית. לעומתם, המועסקים בחברות דוברות עברית מצאו את עבודתם גם באמצעות ישראלים ותיקים. עוד עולה כי העולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית עובדים בממוצע פחות שעות בהשוואה למועסקים בחברות דוברות עברית. בשני סוגי החברות, העולים

מצרפת דיווחו כי רמת שביעות הרצון מהעבודה היא בינונית, וגבוהה יותר מרמת שביעות הרצון מהשכר.

לוח 3: מאפייני שוק העבודה של העולים הצרפתים השכירים

| משתנים                           | עולים שכירים | עולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית (1) | עולים המועסקים בחברות דוברות עברית (2) | מבחן מובהקות להבדלים בין 1-2 (t-test/Ch <sup>2</sup> ) |
|----------------------------------|--------------|-----------------------------------------|----------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| <b>מציאת עבודה</b>               |              |                                         |                                        | 28.65***                                               |
| מודעות בעיתון (צרפתית)           | 11.5%        | 18.5%                                   | 3.8%                                   |                                                        |
| מודעות בשכונה                    | 2.7%         | 1.9%                                    | 3.8%                                   |                                                        |
| מודעה באתרי אינטרנט              | 14.1%        | 13%                                     | 13.5%                                  |                                                        |
| לשכת התעסוקה                     | 2.7%         | 1.9%                                    | 3.8%                                   |                                                        |
| משרד ממשלתי                      | 4.4%         | 0                                       | 9.6%                                   |                                                        |
| ארגון עולים                      | 6.2%         | 9.3%                                    | 3.8%                                   |                                                        |
| חברים וקרובים עולים              | 18.6%        | 27.8%                                   | 9.6%                                   |                                                        |
| ישראלים ותיקים                   | 11.5%        | 3.7%                                    | 17.3%                                  |                                                        |
| מחזיק בעבודה בצרפת               | 4.4%         | 1.9%                                    | 6%                                     |                                                        |
| אחר                              | 23.9%        | 22%                                     | 28.8%                                  |                                                        |
| <b>מספר שעות עבודה בשבוע</b>     | 28.4 (19.7)  | 25.7 (19.7)                             | 32.1 (19.2)                            | 1.69*                                                  |
| <b>שביעות רצון מהעבודה (1-5)</b> | 3.5 (1.1)    | 3.41 (1.1)                              | 3.6 (1.2)                              | 0.79                                                   |
| <b>שביעות רצון מהשכר (1-5)</b>   | 2.6 (1.0)    | 2.6 (0.9)                               | 2.6 (1.2)                              | 037                                                    |
| <b>N</b>                         | <b>188</b>   | <b>54</b>                               | <b>52</b>                              |                                                        |

\*P<0.10 \*\*p<0.05 \*\*\*P<0.01

האם דפוס ההעסקה המובחן, העסקה בחברות דוברות צרפתית (לעומת חברות דוברות עברית) מסביר באופן שונה את ההשתלבות התרבותית והחברתית של המהגרים? כפי שמוצג בלוח 4, אין זה מפתיע שהעולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית שולטים פחות בשפה העברית מהמועסקים בחברות דוברות עברית. בנוסף, העולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית נוטים להתגורר בשכונות בהן ריכוז גבוה יחסית של עולים דוברי צרפתית ומרביתם (כ-87%) העידו כי חבריהם הקרובים הם דוברי צרפתית. גם המועסקים בחברות דוברות עברית הראו נטייה לסגירות אתנית, אך בשיעור נמוך משמעותית.

לוח 4: השתלבות תרבותית וחברתית של העולים מצרפת (עובדים שכירים)

| משתנים                                   | עולים שכירים | עולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית (1) | עולים המועסקים בחברות דוברות עברית (2) | מבחן מובהקות להבדלים בין 1-2 (t-test/Ch <sup>2</sup> ) |
|------------------------------------------|--------------|-----------------------------------------|----------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| <b>שליטה בעברית (5-1)</b>                |              |                                         |                                        |                                                        |
| דיבור                                    | 3.90 (1.15)  | 3.33 (1.26)                             | 4.37 (0.74)                            | 5.11***                                                |
| קריאה                                    | 3.36 (1.28)  | 2.88 (1.11)                             | 3.58 (1.04)                            | 3.28***                                                |
| כתיבה                                    | 3.59 (1.47)  | 3.21 (1.18)                             | 3.71 (1.09)                            | 2.25**                                                 |
| <b>הרכב אתני של השכונה</b>               |              |                                         |                                        |                                                        |
| מרבית התושבים עולים מצרפת                | 6.3%         | 9.6%                                    | 3.8%                                   | 10.31**                                                |
| כמחצית מהתושבים עולים מצרפת              | 8.7%         | 7.7%                                    | 5.8%                                   |                                                        |
| כשליש מהתושבים עולים מצרפת               | 27.8%        | 28.8%                                   | 26.9%                                  |                                                        |
| משפחות צרפתיות בודדות בשכונה             | 46%          | 51.9%                                   | 42.3%                                  |                                                        |
| המשפחה הצרפתית היחידה בשכונה             | 11.1%        | 1.9%                                    | 21.2%                                  |                                                        |
| <b>מרבית החברים הקרובים דוברי צרפתית</b> |              |                                         |                                        |                                                        |
|                                          | 69.8%        | 86.5%                                   | 51.9%                                  | 14.63***                                               |
| <b>N</b>                                 | <b>188</b>   | <b>54</b>                               | <b>52</b>                              |                                                        |

\*P<0.10 \*\*p<0.05 \*\*\*P<0.01

האם הסגירות האתנית המאפיינת את העולים הצרפתים המועסקים בחברות דוברות צרפתית משליכה על מאפייני הזהות הישראלית ותחושת השייכות שלהם לחברה בישראל? ובאופן ספציפי, האם עולים אלו מרגישים פחות ישראלים ופחות שייכים לחברה הישראלית? שאלות אלו נשענות על ספרות הגירה הקושרת בין סגירות אתנית של קהילות מהגרים לבין תחושת שייכות והזדהות נמוכה לארץ הקולטת (Walters, Phythian & Anisef, 2007). לוח 5 מציג את הממצאים שהתקבלו מניתוח השוואתי של מאפייני הזהות והשייכות של העולים מצרפת המועסקים בחברות דוברות צרפתית ובחברות דוברות עברית.

לוח 5: מאפייני הזהות והשייכות לחברה הישראלית של העולים מצרפת (שכירים)

| משתנים                        | עולים שכירים | עולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית (1) | עולים המועסקים בחברות דוברות עברית (2) | מבחן מובהקות להבדלים בין 1-2 (t-test/Ch <sup>2</sup> ) |
|-------------------------------|--------------|-----------------------------------------|----------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| <b>זהות ישראלית (5-1)</b>     |              |                                         |                                        |                                                        |
| תחושת ביתיות בארץ (5-1)       | 4.34 (0.96)  | 4.38 (0.89)                             | 4.33 (1.04)                            | 0.30                                                   |
| שביעות רצון מהחיים בארץ (5-1) | 4.09 (0.83)  | 4.13 (0.72)                             | 4.13 (0.91)                            | 0.30                                                   |
| זהות ישראלית נתפסת (5-1)      | 2.97 (1.1)   | 2.87 (1.05)                             | 3.13 (1.10)                            | 1.28                                                   |
| כוונה להישאר בארץ (5-1)       | 4.55 (0.78)  | 4.65 (0.65)                             | 4.48 (0.92)                            | 1.11                                                   |
| <b>N</b>                      | <b>188</b>   | <b>54</b>                               | <b>52</b>                              |                                                        |

\*P<0.10 \*\*p<0.05 \*\*\*P<0.01

בניגוד לציפיות, אין כל הבדל מובהק בין העולים הצרפתים המועסקים בחברות דוברות צרפתית לאלו המועסקים בחברות דוברות עברית בתחושת הזהות הישראלית או בתחושת השייכות לחברה הישראלית. באופן כללי, העולים מצרפת דיווחו כי תחושת הזהות הישראלית היא בינונית ומעלה (3.65 מתוך 5), העולים מרגישים מאוד בבית בישראל (4.34 מתוך 5), מרוצים מאוד מהחיים בארץ (4.09 מתוך 5). כמו כן, העולים דיווחו כי הם מתכננים להישאר בארץ (4.55 מתוך 5). הפרמטר היחיד שהתקבל נמוך הוא הזהות הישראלית הנתפסת, קרי האופן שבו העולים מאמינים שהישראלים הוותיקים תופסים אותם. העולים מצרפת חושבים כי הישראלים הוותיקים רואים בהם "צרפתים" ולא ישראלים. כאמור, לא נמצא הבדל מובהק בין פרמטרים אלו בין העובדים המועסקים בחברות השונות.

## דיון

מעט ידוע על שילוב חברתי ותרבותי של מהגרים מיומנים המקיימים זיקה יומיומית כפולה, לארץ הקולטת ולארץ המוצא. תופעה זו צוברת תאוצה בעקבות תהליכי גלובליזציה מואצים, התפתחותן של טכנולוגיות מידע משוכללות ושוק עבודה המעודד "חיים כפולים" או "חצויים". הבנת ההשלכות הזהותיות, החברתיות והתרבותיות של ניהול אורח חיים זה תעמיק את ההבנה בנוגע לשילוב תעסוקתי של מהגרים במובלעות אתניות וניהול רב-תרבותי של ארגונים. עד כה, המחקרים שעסקו במובלעות מהגרים התמקדו בעיקר במהגרי עבודה חסרי מיומנויות (Logan, 2004; Zhou, 1994; Alba & McNulty, 2004). המקרה של עולי צרפת בישראל מעניק זווית עדכנית יותר של התופעה בקרב מהגרים מיומנים ומזמן דיון ואף המשגה מחדש של מושגים הקשורים לזהות.

עבור רבים מהעולים במחקרנו, המפגש המהותי עם החברה הישראלית התקיים דווקא בשדה העבודה, שם גם מתעצבת זהותם האתנית. אולם, דווקא ההשתלבות בעולם העבודה הישראלי נתנה משנה תוקף לזהותם הטרנס-לאומית - זהות המתגבשת באמצעות טיפוחן של זיקות מרובות ומקבילות לדת, למקום ולתרבות. זיקות אלו, הגם שחלקן התקיים עוד בארץ המוצא, לא הוצגו שם על-ידי העולים בצורה מופגנת בשל היותם מיעוט. בהגיעם לארץ, העולים מצרפת לא נחשפו לפרויקט מדינתי מכוון לסוגיית הזהות האתנית שלהם ושל בניהם. מכיוון שכך, עמדו לרשותם אפשרויות מגוונות לארגן את זהותם האתנית.

שושנה (2013) מציע לעמוד על הפעולות הארגוניות הכרוכות בהבניה מכוונת של זהות "אתנית שאינה אתנית". כוונתו לזהות אתנית המתגבשת דווקא משום ההתעלמות המוסדית ממנה. עולים אלו מכונים מעין עמדת ביניים (in between people) או עמדה לימינלית המאפשרת הסתגלות ללא היטמעות (Gibson, 1988). מעניין שהשיבה על "הגדר התרבותית" מקיימת בו בזמן גם נפרדות מהתרבות הישראלית השלטת וגם מידה לא מבוטלת של קונפורמיות לאותה תרבות (Carter, 2006; שושנה, 2013). בנוסף, היא צובעת באור לגיטימי את הזיקה המתמשכת לתרבות המוצא. בחווייתם, העולים אינם עוד צרפתים (אף כי ישנם שלא יתרו על אזרחותם הצרפתית) ועדיין אינם ישראלים בהווייתם. במובן זה, הביטוי הפומבי של דתיות מסורתית יהודית הופך לסממן המרכזי, אם כי לא מספק, של תחושת השייכות להוויה הישראלית ומתקיים טשטוש בין הזהות היהודית לזהות הישראלית. באורח פרדוקסלי, דווקא הוויה זו היא המתחזקת את זהותם האתנית. שושנה (2013) סובר כי עמדה זהותית זו של "אתניות

ללא אתניות" מתארת מערכת סמויה של הבדלה וסימון הממשיכה להתקיים בתודעתו של העולה, אף שאינה מלווה בפרקטיקות מכוונות.

שיח הזהות בקרב העולים מצרפת מציף כינונה של זהות אתנית טרנס-לאומית מורכבת המתאפיינת בשמירה על המזהים הפרנקופונים לצד ההחצנה של הפרקטיקות הדתיות. עבור רבים מהעולים, הזהות הפרנקופונית מהווה משאב תרבותי וחברתי שראוי לשמר ולתחזק. כמו כן, העולים מבטאים בגלוי ובפתיחות את ייחודם התרבותי בישראל. בערים כגון נתניה, אשדוד ירושלים ותל-אביב, ניתן לראות בבירור צמיחה של תרבות פרנקופונית הניכרת בפתיחתן של מסעדות, סוכנויות תיווך המתמחות במכירת נכסים ליהודים צרפתים, חנויות לממכר מזכרות ומוקדי שירות המנוהלים על-ידי עולים מצרפת ומיועדים לקהל לקוחות צרפתי בישראל ובצרפת. לפרטיקולריות התרבותית של העולים מצרפת מתלווים סממנים דתיים יהודיים בולטים.

זאת ניתן לראות ביזמות של עולים מצרפת כגון: פתיחת מסעדות כשרות על טהרת האוכל הצרפתי, הקמת בתי כנסת ובתי לימוד תורה (Ben-Rafael & Ben-Rafael, 2013). מקומות העבודה דוברי הצרפתית מטפחים במכוון את הזהות היהודית לצד זו הצרפתית, ורואים בהן זיקות משלימות ולא מתחרות. פרטיקולריות שפתית ותרבותית זו, טוענים בן רפאל ובן רפאל (Ben-Rafael & Ben-Rafael, 2013) אינה מעידה בהכרח על רצונם של העולים להסתגר במובלעות תרבותיות. להפך, החירות להתקיים בשני עולמות תרבותיים אלו בו זמנית נתפסת בעיני העולים כהישג המתאפשר דווקא בישראל. בניגוד לתאוריה של בק (Bech, 2000), העולים מצרפת אינם מתנהגים כמהגרים מיומנים קוסמופוליטיים המנתקים עצמם ממדינת הלאום, אלא מטפחים זהות טרנס-לאומית המתכתבת באופן הדוק עם ארץ המוצא והארץ החדשה.

מעניין לראות שתחזוק הזהות הטרנס-לאומית, המשלבת בין הזהות הפרנקופונית ליהודית והישראלית, לא רק שלא פגמה בתחושת השייכות של העולים מצרפת, היא אף תרמה לשביעות רצונם. באופן כללי מחקרנו מראה כי תחושת הזהות הישראלית אצל כלל העולים מצרפת היא בינונית ומעלה, העולים מרגישים מאוד בבית בישראל, מרוצים מאוד מהחיים בארץ ומתכננים להישאר בארץ. למרות סגירותם התרבותית, לא נמצא כל הבדל מובהק בתחושת הזהות הישראלית והשייכות לחברה הישראלית בין העולים הצרפתים המועסקים בחברות דוברות צרפתית לאלו המועסקים בחברות דוברות עברית. ממצאים אלו עומדים בניגוד למחקרי הגירה המציגים קשר שלילי בין סגירות אתנית של מהגרים לזהות מקומית (Walters, Phythian, 2007 & Anisef), אולם ישנן עדויות ממחקרים שנערכו בקרב עולים בישראל שהקשר בין המשתנים לא מתקיים בצורה אחידה עבור קבוצות מהגרים שונות. אמנם נמצא שעבור עולי ברית המועצות לשעבר מתקיים, כמצופה, קשר שלילי בין סגירות אתנית לזהות ישראלית, אך עבור עולי אתיופיה ועולים מארצות המערב לא מתקבל קשר שלילי והסגירות האתנית אף תורמת לזהות הישראלית (Amit, 2012). ההסבר שניתן במאמרה של אמית (Amit, 2012) לממצאים לא צפויים אלו נשען על התובנה שעבור חלק מקבוצות המהגרים דווקא החשיפה לישראליות מחדדת את השונות והזרות שלהם. הסבר זה עשוי להיות תקף גם במחקר הנוכחי לגבי עולי צרפת, אך ניתן לייחס את הממצאים גם לטיפוחה של זהות המשלבת בין הזהות התרבותית הצרפתית/פרנקופונית לזהות יהודית וציונית המחברת את העולים לישראל. מקומות העבודה המתנהלים בצרפתית מפצים על הסגירות האתנית של העולים במקומות עבודה אלו, באמצעות שילובן של פרקטיקות דתיות במהלך יום העבודה וכחלק בלתי נפרד מהתרבות



הארגונית שהם מתחזקים. העולים מצדם מתקשים להבחין בין הזהות היהודית והישראלית שלהם. יתכן וזאת הסיבה שבעטיה, בטווח הקצר, הסגירות התרבותית אינה מתורגמת לרמות נמוכות של זהות ישראלית ותחושת היעדר שייכות.

הגם שבטווח הקצר נראה כי דפוס התעסוקה הטרנס-לאומי שהוצג במחקר זה, אינו פוגם בתחושת הזהות המקומית של עולי צרפת, מחקרנו מצביע על הבעייתיות של דפוס זה. העולים המועסקים בחברות דוברות צרפתית (ובייחוד אלו המועסקים במוקדי שירות טלפוניים) תופסים את מקום העבודה כמקום זמני המהווה אמצעי פרנסה בלבד ולא כמסלול להתפתחות אישית ולפיתוח קריירה. כמו כן, לא ניתן לקבוע בוודאות מה תהיינה המשמעויות בטווח הזמן הארוך לדפוס תעסוקה זה. על קובעי המדיניות והעוסקים בקליטתם של עולי צרפת בישראל לקחת בחשבון סוגיות אלו הקשורות לתעסוקתם של העולים. עבור עולים אלו, שהם בעלי הון אנושי גבוה, סוגיית השילוב בתעסוקה התואמת את הכישורים הינה משמעותית ביותר.

## הערות

1. הדגימה בסקר זה לא נעשתה בשיטה הסתברותית, אלא בדגימת כדור שלג בשל הקושי לאתר את הנחקרים עולי צרפת (McInerney, 2007). נחקרים אלו לא מופיעים במספרים משמעותיים הניתנים לניתוח בקבצים רשמיים עדכניים.
2. העולים המפעילים את מוקדי השירות מהווים קבוצה מעניינת בפני עצמה של יזמים עולים המתפקדים במערכת של כלכלה אתנית (Light & Gold, 2000). קבוצה זו ראויה למחקר נפרד נוסף.
3. בהקשר זה חשוב לציין כי העולים מצרפת, שמרביתם ממוצא צפון אפריקאי, בעלי פרופיל סוציו-אקונומי (במונחי השכלה ועיסוק) גבוה משמעותית מאוכלוסיית יוצאי צפון אפריקה (דור ראשון ושני) בישראל.

## רשימת מקורות

- אלגזי, ג' (2006). מטריקס בבילעין: סיפור על קפיטלים קולוניאלי בישראל של ימינו. *תיאוריה וביקורת*, 29, 173-191.
- אמית, ק' (2012). שביעות הרצון מהחיים בישראל של עולים מארצות המערב. *הגירה*, 1, 80-97.
- בתאן-אזריאל, ג' (2007). *הירידה מישראל של עולים צרפתיים* (נייר עמדה). ירושלים: בית ספר למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית.
- לשכה מרכזית לסטטיסטיקה- למ"ס (2013). *שנתון סטטיסטי לישראל*, לוח 4.4, 235-236.
- פופקו, י' (2012). *כאן ושם: עולים טרנס-לאומיים בישראל*. עבודה לקבלת תואר דוקטור. ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- רבהון, ע' ולב ארי, ל' (2011). הגירה, טרנס-לאומיות, תפוצה וחקר ישראלים בארצות הברית. בתוך: ע' רבהון ול' לב ארי (עורכים), *ישראלים אמריקאים* (עמ' 16-37). ירושלים: מוסד ביאליק.
- שושנה, א' (2013). "אני מעבר לסיפור הזה": סדרי מדינה, חינוך וזהויות אתניות חדשות. *סוציולוגיה ישראלית*, יד (2), 245-267.
- תובל-משיח, ר' וספקטור-מרזל, ג' (2010). מבוא: מחקר נרטיבי – הגדרות והקשרים. בתוך: ר' תובל-משיח וג' ספקטור-מרזל (עורכות), *מחקר נרטיבי: תיאוריה, יצירה ופרשנות* (עמ' 42-7). ירושלים: מאגנס, ותל-אביב: מכון מופ"ת.
- Amit, K. (2012). Social integration and identity of immigrants from the FSU, Western countries and Ethiopia in Israel. *Ethnic and Racial Studies*, 35(7), 1287-1310.
- Amit, K., & Riss, I. (2007). The role of social networks in the immigration decision-making process: The case of North American immigration to Israel. *Immigrants & Minorities*, 25(3), 290-313.
- Bech, U. (2002). The cosmopolitan society and its enemies. *Theory, Culture & Society*, 19(1-2), 17-44.
- Bell-Villada, G.H., & Sichel, N. (2011). *Writing out of Limbo: International childhoods, global nomads, and third culture kids*. UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Benjamin, O., & Godlaw, R. (2005). Narrating the power of non-standard employment: The case of the Israeli public sector. *Journal of Management Studies*, 42(4), 737-759.
- Ben-Rafael, E., & Ben-Rafael, M. (2013). *Sociologie et sociolinguistique des francophonies israéliennes*. Francfort, Berlin, NY: Peter Lang.
- Bowen, J.R. (2004). Beyond migration: Islam as a transnational public space. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 30(5), 879-894.
- Carter, P. (2006). Straddling boundaries: Identity, culture, and school. *Sociology of Education*, 79(4), 304-328.
- Clarke, S., Gilmour, R., & Garner, S. (2007). Home, identity and community cohesion. In: M. Wetherell, M. Lafleche & R. Berkeley (Eds.), *Identity, Ethnic Diversity and Community Cohesion*. London: Sage Publications.
- Cohen, E.H. (2005). *Jews practicing liberal professions in France and their intention of making 'Aliyah'*. Jerusalem: Jewish Agency.
- Cohen, E.H. (2009). *The jews of France at the turn of the third millenium: A Sociological and cultural analysis*. Research and position papers. Ramat-Gan: The Rappaport Center, Bar-Ilan University.

- Cohen, E.H. (2011). *The jews of France today: Identity and values*. Leiden: Brill.
- DellaPergola, S., Rebhun, U., & Raicher, R.P. (2000). The Six-Day War and Israel-Diaspora relations: An analysis of quantitative indicators. In: E. Lederhendler (Ed.), *The Six-Day War and world jewry* (pp. 11-50). Bethesda, MD: University of Maryland Press.
- DellaPergola, S. (2011). Jews in Europe: Demographic trends, contexts and outlooks. In: J.H. Schoeps & O. Glocjner (Eds.), *Jewish experience in unifying Europe* (pp. 3-34). Leiden, Brill.
- DellaPergola, S. (2013). *World Jewish population 2013*. Jerusalem: The Avraham Harman Institute of Contemporary Jewry The Hebrew University of Jerusalem.
- Ellis, V., & Taylor, P. (2006). 'You don't know what you've got till it's gone': Recontextualising the origins, development and impact of the call centre. *New Technology, Work and Employment*, 21(2), 107-122.
- Gibson, M. (1988). *Accommodation without assimilation: Sikh immigrants in an American high school*. NY: Cornell University Press.
- Levy, A., & Weingrod, A. (2005). *Homelands and Diasporas: Holy Lands and other places* (pp. 3-28). CA: Stanford University Press.
- Light, I.H., & Gold, S.J. (2000). *Ethnic Economies*. San Diego, CA: Academic Press.
- Lloyd, A. (2012). Working to live, not living to work: Work, leisure and youth identity among call centre workers in North East England. *Current Sociology*, 60(5), 619-635.
- Logan, J.R., Alba, R.D., & McNulty, T.L. (1994). Ethnic economies in metropolitan regions: Miami and Beyond, *Social Forces*, 72(3), 691-724.
- McInerney, P.B. (2007). Technology movements and the politics of free/open source software. *Science Technology Human Values*, 34(2), 206-233.
- Pupko, I. (2009). *Multi-local Aliyah: Placing two feet in two places* (working paper). Jerusalem: The Jewish People Policy Planning Institute.
- Regev, M. (2007). Cultural uniqueness and aesthetic cosmopolitanism. *European Journal of Social Theory*, 10(1), 123-138.
- Walters, D., Phythian, K., & Anisef, P. (2007). The acculturation of Canadian immigrants: Determinants of ethnic identification. *The Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 44(1), 37-64.
- Winiecki, D.J. (2009). The call centre and its many players. *Organization*, 16(5), 705-731.
- Zhou, M. (2004). Revisiting ethnic entrepreneurship: Convergences, controversies, and conceptual advancements. *International Migration Review*, 38(3), 1040-1074.